

Проф. др Лука Кецман

КУЛТУРА И МЕДИЈИ

Сажетак: У фокусу овога рада је однос медија и културе, гледано кроз призму информације као основног извора сазнавања и учења. Протеривање уметности са страница штампаних медија и минималне минутаже у електронским, доводи до тога да је данас на сцени доминација субкултуре и њених рецидива. Посебна пажња је посвећена преобликовању једнога догађаја у форму и садржај какав је подобан а не потребан и истинит. Закључци се понајвише одnose на медијски простор Републике Српске и БиХ, али се могу применити и на регион.

Кључне речи: *Култура, медији, информација*

Сигурно нећу пуно погрешити ако утврдим да је неки врач старих племена први схватио значај информације и тумачења виђеног, односно пренос порука својим саплеменицима. Не грешим, зато што би се са мном сло-

жила већина историчара која на различите начине, али суштински исто, сагледавају ову проблематику. Сви се слажу у констатацији да су дотични врачевима имали 'своју' верзију свега виђеног и доживљеног. Почесто су њихова

тумачења ишла дотле да се неко од саплеменика морао жртвовати, како би се природа, а касније богови, умилостивили и животим учинили подношљивијим. Страшно је на то помислити, а камоли бити сведоком. Развој познате нам цивилизације ишао је ка томе да свет и човека у њему учини хуманијим, вреднијим и истинитијим. Ове вредности се најчешће сусрећу у преамбулама Устава модерних и демократских држава. Информација, штампа, медији, електроника, све више постају незаобилазни, креативни део друштва и полако, али сигурно, главни креатори свега постојећег. Све то ће, половином прошлог века, пророчки тачно формулисати у једној синтагми Маршал Меклуан: *Медијум је порука!*²⁸ Заправо, то у преводу значи да начин на који нешто саопштавамо одређује значење оног шта саопштавамо. Данас је, нажалост, то потпуна истина. Још нешто је овај контроверзни мислилац именовао са великом прецизношћу: *Свет је глобално село*, наравно, у информатичком

смислу, што је појава интернета и дефинитивно потврдила. Његова истраживања су се ослањала на дело Алберта Б. Лорда (*Еписки певач или Певач прича*), а професор Лорд је настављач дела Милмена Перија, који је закључио да су усмена и писана поезија природно следили различите обрасце и функције.²⁹ За нас су обојица важни јер су своја истраживања посветила изучавању југословенских епова. То свакако не треба да чуди, јер је на овим нашим просторима, садашњим и бившим, традиција усмене књижевности³⁰ старија и дуготрајнија него што је то писана књижевност. Професоре Перија и Лорда је интересовало да виде како се незаписана поезија преноси, учи, и уметнички обликује кроз живу традицију и како се она рефлектује на публику-потенцијалне певаче прича. За овај рад је управо тај моменат важан. Обликовање песама је била карактеристика сваког певача понаособ. Разлике су биле видљиве, од начина певања

29 Наведено дело, стр. 11

30 Овај термин је код мене одувек изазивао противуречности, једнако као и народна усмена књижевност. То с тога што се за већину дела зна аутор, певач, али је ауторство у том времену било непознаница.

28 Маршал Меклуан: Гутенбергова галаксија: цивилизација књиге, Нолит, Београд, 1973.

до садржаја испеваног. Да би нам било јасније о чему се ради навешћу један пример из богате нам усмене традиције. Старац Милија је Вуку испевао свега четири песме.³¹ Од тих свакако је најпознатија Бановић Страхиња. Пре њега ова песма, тачније садржај или како би Вук рекао мотив, јавља се у четири верзије. У свакој, Страхињина љуба бива кажњена смрћу, док код Старца Милије њој бива све опрштено. Дакле, један епски мотив о страдању истинског јунака и издаји његове жене, те стављање на страну отмичара, Милија потпуно другачије квалификује и информише своје слушаоце. Бићу слободан и то превести на данашњи језик и закључити да су један догађај четири медија саопштила на идентичан или сличан начин, док је пети медиј потпуно изменио ток догађаја. Дакле, овде је реч о уређивачкој политици. За Старца Милију се зна зашто је тако поступио. Околности у којима се нашао након потпуног краха Првог српског устанка, поделе међу кнезовима, не-

слога, израђаван и уморан, те често под утицајем ракије, довеле су га до закључака које је уградио у своју верзију песме.³²

Чиме су данас разочарани савремени Певачи прича? Шта их тера на то да догађаје обликују према само њима знаним правилима и истини која је, заправо, више пута изговорена лаж. Постоји ли било који медиј, штампани, говорни, електронички, који ће остати доследан себи, ма како то звучало уопштено речено? Одговор је преваходно субјективне природе, те га зато нећу коментарисати, али ћу се зато усмерити ка медијима који остављају траг у времену, штампаним медијима.

Дуго ме је окупирао реченица Виктора Игоа у *Богородичној цркви у Паризу* да је *штампарска машина уништила архитектуру, која је дотле била сећање човечанства у камену*. Испрва нисам разумео да он заправо говори о лепоти изграђеног која је нестала и уступила место геоме-

31 Песме је забележио у јесен 1822. године. То су *Сестра Леке капетана, Бановић Страхиња, Женидба Максима Црнојевића и Гавран харамбаша и Лимо*

32 Колико је било напорно радити са њим сведочи сам Вук који је у предговору четвртој књизи лајпцишког издања написао: *...Тако сам око ове четири песме провео више од петнаест дана.*

трији и математици, равним површинама и безличним зидовима, прозорима, крововима, терасама, једном речју безличношћу. А онда, схватите да Иго указује на све оно што ће се десити литературе и писаној речи уопште. Геометрија и математика је завладала и у писаној речи. Није више било битно шта и како пишете, него колико речи је одређено да се изрази, рецимо, лепота једне позоришне представе. Језик у штампаним медијима је временом попримио све одлике и атрибуте свакодневног, уличног говора, и уместо да он буде мера читаоцу, десило се обрнуто, улични говор је постао мера књижевне вредности. Све то под изговором да се што више приближе читаоцу. И оно мало литературе које је некада у фељтонима, путописима, есејима и критикама било, данас је нестало у ма'нитој жељи да се што више примерака новина прода. А шта се продаје? Скандал, интрига, трач, сензација, рекла-казала, криминал, убиства, силоватељи, манијаци, педофили, мафијаши, старлете, лажни пророци, астролози, естрада, разводи бракова, мрачна страна историје, рекламе, мали огласи, читуље...

Ко после свега овога може увече мирно да заспи? Част изузецима.

Постоји ли место у тим издањима за културу? Мало, или како би народ рекао, реда ради. О њој само информативно, да се забележи, да срамота не буде баш велика. Озбиљнијих искорака нема. Доживео сам једне године да ми уредница културе дневних новина, самоуки генијалац, саопшти како су се читаоци уморили од позоришне критике, те се из тог разлога укида позоришна критика. Од тога дана, до дана данашњег, те новине не објављују позоришну критику. Читаоци се још увек одмарају. Сада у тим новинама али и већини других, се може пронаћи текст у којем онај који је актер представе је уједно и главни тумач да ли је представа добра или не.

Када су остале области из културе у питању, прича је иста. Ако се и деси неки изузетак, он је пример елементарног непознавања материје о којој се пише. Пред оваквим закључком, који је резултат мог истраживања, човек мора да се замисли и запита, куда даље? Одговор се мора тражити на релацији Министарство

просвете и културе, власници медија, новинари и ствараоци, уколико их ова проблематика уопште интересује.

Једна од дефиниција културе, коју сам још у гимназији меморисао, гласи: *под културом подразумевамо скуп свих процеса и промена који су настали интервенцијом људске врсте, на природу, друштво и мишљење. Све то у сврху напретка и опстанка људске врсте.* Да ли се ико из медијских кућа иоле придржава ових хуманих начела? Да ли уопште и знају да постоје овакве дефиниције? Нисам сигуран, напротив, мислим да никада нису чули за било какву дефиницију. Једина формула за коју знају је медији+политика+политичари=новац и моћ. Наравно да је свима јасно да не постоји *независни* медиј. Од како су настали, до дана данашњег, су под нечијом контролом. Покушаји *независних* да се тако и огласе, често су завршавали у случајним пламенима или финансијским проблемима који су доводили до гашења медија. Најстрашнији су они примери који су трагично завршавали. Таквих примера је било у проте-

клим деценијама доста. Зато ова формула опстаје. У њој нема места за културу и уметност, осим ако није неки скандал у средишту радње.

Универзитет у Бањој Луци на својим Факултетима образује кадрове за све врсте медија.³³ У току наставе студенти се спремају за озбиљан и изазован посао, који је изузетно одговоран јер директно утиче на стварање слике о стварности у којој живимо. Учили смо их врхунским вредностима, високим стандардима, новинарској и свакој другој етици, а онда, када заврше, наиђу у медијским кућама на полуписмене или неписмене уреднике, директоре који су само добро поринути у политику. Њихова борба против ових залуталих је краткога даха. Само до момента док се њихова егзистенција не доведе у питање. Тада и они положије оружје и све опет уђе у учмалост и мочвару привида.

Ова суморна стварност је аларм да се нешто под хитно мора урадити. Последице по друштво, на-

33 То су Факултет политичких наука, Филозофски факултет, Филолошки факултет, Академија умјетности...

род и његову будућност могу бити несагледиве у негативном смислу. Округли столови, симпозијуми и слични скупови су благодет, ако низашта друго, а оно да човек може јавно да искаже своје неслагање са постојећом медијском мочваром, када је култура у питању.

CULTURE AND MEDIA

Summary: History teaches us that since the Roman age information presents a key for all kinds of success. The new age is entirely based on IT approach. Therefore the presence of art and culture in the media is of crucial importance, as well as how the art is presented. If the culture does not move into the media in a substantial way, then we get the rule of subculture and subcultures with devastating consequences in relation to the centuries of tradition and heritage.

Key Words: *culture, media, information*